

COVID-19 SALGINI VE YENİ GÜVENLİK ALGILARI

Dr. Süleyman ÖZMEN

Güvenlik kelimesi en basit tanımıyla tehditler, kaygılar ve tehlikelerden uzak olma hissi anlamına gelmektedir. Günümüzde güvenlik hakkında yazılmış birçok makale ve kitapta yer alan tanımlarda, güvenlik için özetle “tehditler, kaygılar ve tehlikelerden uzak olma hissidir” veya “kazanılan mevcut değerlere yönelik bir tehdidin olmaması” hâlidir denir.

Dünyada yaşanan gelişmeler beraberinde yeni güvensizlik ve belirsizlik ortamlarını getirmiştir. Batı'nın küreselleşme, liberalleşme dayatmaları ve bunun Orta Doğu ve Avrasya'da bir proje olarak tetiklendiği “Renkli Devrimler” ve “Arap Baharı” milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine ve yine milyonlarca insanın evsiz kalarak göç etmesine yol açmıştır. Milenyum insanlığı kan, gözyaşı, kaos ve belirsizlik getirmiştir.

Düşmanın belli, tehditlerin oldukça açık, verilebilecek uygun karşılığın tahmin edilebildiği Soğuk Savaş döneminin ardından iyice ivme kazanan küreselleşmenin de etkisiyle uluslararası alanda günümüzde ortaya çıkan belirsizlikler, güvenlik algısında bir dizi değişimi zorunlu kılmıştır. Yaşanan değişim süreci ile birlikte güvenlik kavramının anlaşılabilir, güvenilebilir ve devamlılık arz eden bir tarifini yapmak ya da herkesin üzerinde anlaşabileceği sınırlarını ve çerçevesini ortaya koymak gittikçe zorlaşmıştır. Zira ilk olarak kimin güvenliği sorusuna verilen cevap salt alışılan ve otomatik hâle gelen ulus-devlet yerine, başta bireyin, devlet-üstü ya da devlet-altı başka toplulukların da olduğu sükeler kümenmesine doğru evrilmiştir.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasıyla, iki kutuplu yapıdan çok kutuplu yapıya geçilmiş ve Soğuk Savaş'ın statik yapısı sona ermiş; uluslararası sistem ve alt-sistemler dinamik bir yapı kazanmaya başlamıştır. Yeni fırsatların yanı sıra yeni riskler, tehlikeler ve tehditler de bu süreçte yeniden şekillenmiştir. Bu yeni süreçte simetrik tehdit algılamalarından asimetrik tehdit algılamalarına geçiş olmuştur. Tüm bu gelişmeler ittifakların ve bölgesel işbirliklerinin önemini de canlı tutmuştur.

Her ne şekilde değerlendirilirse değerlendirilsin, 1990'lardan itibaren küreselleşme olgusunun hız kazanmasıyla "artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak" sözünü doğrularcasına, her alanda çok hızlı ve önüne geçilemez bir değişim süreci başlamıştır. Böylece önceki devirlerde benimsenen ekonomik, politik ve güvenlik stratejilerinin dayandırıldığı parametrelerin çoğunun sarsıldığı ya da ortadan kalkmaya yüz tuttuğu bir sürece girilmiştir. Bu noktadan, Soğuk Savaş döneminin sona ermesini bir kırılma noktası olarak ele alıp güvenlik olgusunda meydana gelen değişimi; kimin ya da neyin güvenliğinin sağlanması gerektiği (edilgen boyut), güvenliğe yönelen tehditlerin neler olduğu (etken boyut) soruları kapsamında ortaya konulması bir gereklilik hâlini almıştır. Bu bağlamda Sanayi Devrimi ile birlikte oluşan o dönemdeki yenedünya düzeninde insanlığı yeniden formatlama maksadıyla uygulamaya sokulan geçen yüzyılın ideolojilerinin tükenme çizgisine geldiği önermesini yapabiliriz.

Günümüz uluslararası sistemi, liberaller ile muhafazakârlar arasındaki rekabete göre değil, küreselciler ile milliyetçiler arasındaki rekabete göre şekillenmektedir. Bu rekabetin de bu yüzyıla damgasını vurması beklenmektedir. Bu rekabete dayalı olarak dünya iktisadî ve siyasî düzeni yeniden oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda günümüzde Batı'nın kudretinin zirvesinde olması ve hegemonik yapısını devam ettirebilmek maksadıyla "Küreselleşme" metodunu devreye sokmuştu. Bu durum ise beraberinde Küreselleşmeye direnç gösteren Küreselleşme karşıtı Batılı olmayan medeniyetlerin "Ecdat Fenomeni"ne dönüşüne neden oldu; Japonya'da Asyalılaştırma, Çin'de Çinlileştirme, Hindistan'da Hindulaştırma ve Orta Doğu'da "yeniden İslama" dönme ve -1700 öncesi geçmişe dönme- özlemi duygularını canlandırdı.

Bilindiği üzere Sanayi Devrimi'nin ilk ekonomik krizi olan 1878 ekonomik krizi üretim fazlası nedeniyle yaşanmıştı. 20 Eylül'den itibaren New York Menkul Kıymetler Borsası'nın faaliyetleri "Long Depression" olarak adlandırılmış ve 10 gün süreyle işleme kapatılmıştı. Kriz, genel itibarıyla piyasadaki üreticilerin talebin zıttı bir şekilde üretimi büyütmesi ve ardından piyasadaki nakit sıkıntısının borsaya vurması şeklinde meydana gelmişti. Zararına satışlar oluşmuş, birçok şirket iflas etmişti. Siyasî tarih uzmanları Birinci Dünya Savaşı'na bu krizin yol açtığını söylemektedir.

1929'da yaşanan Büyük Buhan ya da diğer adıyla Dünya Ekonomik Bunalımı ABD'de başlayıp etkisini tüm dünyaya gösteren bir küresel krizdir. Öncesindeki ticarî odaklara göz atmak gerekirse New York Down Jones Borsası 1928 yılının başından 1929 yılı Ekim ayının başına kadar olan süreçte gittikçe yükselmiş ve yatırımcılarına yüksek kazanç sağlamıştı. Fakat 3 Ekim 1929 tarihine gelindiğinde ise birkaç şirketin hissesinde aşırı düşüşler meydana gelmiştir. Bu düşüş sonrası 21 Ekim günü yabancı yatırımcıların kâğıtlarını ellerinden çıkarmalarıyla hızlanmış ve ardından 24 Ekim 1929 Perşembe günü borsa dibe vurmuştur. 1929 yılının fiyatlarıyla 4,2 milyar dolar yok olmuş ve 29 Ekim 1929 gününün fiyatlarına bakıldığında bir yıl öncesinin karının bile sıfırlandığı görülmüştür. Bu süre zarfında 3.000'den fazla banka batmış ve milyonlarca kişi işsiz kalmıştır. ABD'de başlayan buhran ise İkinci Dünya Savaşı'na zemin hazırlamıştır.

Sanayi Devrimi'nin üçüncü büyük ekonomik krizi olarak da 2008 Krizi gösterilmektedir.

ABD'deki *mortgage* sisteminin çökmesi ve piyasalarda bir anlık nakit kıtlığı neticesinde büyük şirketler batmaya başlamış ve bunun zincirleme etki yapmasıyla birlikte bir anda Büyük Buhran'dan daha etkili bir kriz baş göstermiştir. 2008'e kadar olan süreçte ABD Dolarının değer kaybetmesi de etkili olmuştur. Tüm dünyaya sıçrayan bu kriz AB ülkelerini derinden etkilemiş ve İzlanda, İspanya, Portekiz, Yunanistan gibi bazı ülkeler kriz çıkmazı içerisinde girmiştir. Dünya henüz tam olarak 2008 yılında tetiklenen bu krizden kendisini kurtaramamıştır.

Yukarıda görüldüğü üzere özet olarak Sanayi Devriminden sonra gerçekleşen iki büyük ekonomik krizin arkasından dünyanın iki büyük savaşa girdiği görülmektedir. Son yaşanan ekonomik krizden sonra ise toparlanamayan dünyanın yeniden toparlanabilmesi için yeni büyük küresel krizlere ve insanlığı kendilerini bekleyen yenedünya düzenine uyum sağlayabilecek yeni ideolojilere ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Bu pencereden bakıldığında dünya genelinde yaşayan insanların sağlığını tehdit eden bulaşıcı hastalık olan Covid-19'un dünyayı yeniden şekillendirmede önemli bir angajman olabileceği düşünülebilir. Hâlen tüm dünya koronavirüs ile nasıl mücadele edileceğini bulmaya çalışıyor. Virüsün yayılma hızı artıkça yaşanan kaygı seviyesi de yükseliyor. Almanya Şansölyesi Merkel'in de ifade ettiği gibi, insanlık II. Dünya Savaşı'ndan beri yaşanan en büyük felaketle yüzleşiyor. Virüsün yayılma hızını engellemek için sokağa çıkma yasakları uygulanıyor. Demokratik rejimler virüsün yayılmasını önlemek için gerekli tedbirleri almamakla itham ediliyor.

Dünyanın koronavirüs sonrasında hem siyasî hem de ekonomik olarak yeni bir hâl alacağı konusunda kimsenin şüphesi yok. Şu anda koronavirüs ile mücadelede Avrupa ülkeleri başta olmak üzere dünyada bir liderlik krizi yaşanıyor. ABD küresel bir güç olarak virüs ile mücadelede öncü rol üstlenemedi. AB ve kurumları krizle mücadelede yetersiz kaldı. NATO ise henüz aktif olarak virüs ile mücadeleye katılmış değil. Virüsün bu şekilde yayılmaya devam etmesi durumunda uluslararası sistemin güç yapısının değişeceği ve bunun küresel ölçekte hem siyasî hem de ekonomik sonuçlarının olacağı öngörülmektedir.

Soğuk Savaş Sonrası Yeni Güvenlik Yaklaşımları

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, iki kutuplu sistemin değişimine yol açmış ve güvenlik çalışmalarının da çeşitlenmesine neden olmuştur. İki blok arasında İkinci Dünya Savaşı'nı müteakip başlayan rekabetin son bulması, hem uluslararası ilişkiler hem de güvenlik çalışmalarının yeni bir görünüm edinmesine yol açmıştır.

Devlet davranışlarına yön veren temel olgu bakımından realist yaklaşımda yeni klasikçiler; insan doğasına işaret etmişlerdir. Doğa durumunda insanların hepsini birden belirlenimi altında tutacak genel bir pozitif yasanın varlığı söz konusu değildir. Dolayısıyla insanlar arasında sürekli şiddet eğiliminin ve ölüm korkusunun hüküm sürdüğü, herkesin kendi gücü ve olanaklarıyla yaşamda kalabilmek için her şeyi yapmaya hakkı olduğu, bu anlamda zaman ve mekân tanımayan sürekli ve genel bir savaş durumu söz konusudur.

İşte bu nedenle Hobbes'un da ifade ettiği gibi herkes kendi yaşamını korumak ve güvenliğini sağlamak zorundadır.

Realist yaklaşımın diğer bir kolu olan neo-realistlere göre de devlet davranışlarını asıl kısıtlayan unsur, uluslararası sistemin anarşik yapısı, yani aktörler arasında hiyerarşiden yoksun olan düzendir. Her hangi bir üst yönetimin olmadığı sadece siyaset açısından eşit varsayılan aktörler tarafından düzenlenen uluslararası sistemde bir devletin varlığı sahip olduğu güçle doğru orantılı olarak temin edilebilir. Zira muhtemel bir askerî saldırı durumunda başkalarının yardıma gelmesi kesin değildir. Bu durumda geçerli kural "*self-help*" denilen ve herkesin kendisini koruması ve ulusal çıkarları doğrultusunda hareket etmesini gerektiren durumdur. En üst ulusal çıkar da devletlerin varlıklarını sürdürmeleri, yani güvenlidir. Bir diğer ifadeyle, devletin öncelikli amacı hayatta kalmaktır. Güvensizlik ortamıysa, işbirliklerinin ve ittifakların geçici olmasına zemin yaratmaktadır. Yani oluşturulan işbirliğine veya ittifaka güvenilmemesi, amaç veya araç olarak gücün pekiştirilmesi gerekmektedir.

İster "doğa durumu" isterse "anarşik yapı" doğru kabul edilsin, realist dünya görüşüne göre devletler, uluslararası sistemin başat aktörleridir. Devletin bekâ ile ilgili davranışlarına da esas olarak güvenlik olgusu yön vermektedir. Dolayısıyla güvenlik olgusunun varlık sebebinin tehdit algılaması olduğu kabul edilebilir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde küreselleşme sürecinin itici gücüyle tehdit olgusunda niceliksel bir artış ve niteliksel boyutta bir çeşitlenme meydana gelmiş olmasına rağmen majör etki, yine güvenlik olarak belirlenmiştir. Bu yeni dönemde öncelikle askerî olduğu kadar ekonomik, sosyal, dinî ya da kültürel, ideolojik, çevresel, toplumsal ve sağlıkla ilgili yeni tehdit unsurları ortaya çıkmıştır. Ayrıca tehdit tek boyutlu, devletten devlete olma klasik konumundan çıkmış, asimetrik ve çok boyutlu olduğu bir konuma ulaşmıştır. Böylece risk ve tehditlerin kaynağının, zamanının ve şeklinin önceden tahmin edilmesinin güçleştiği, hatta neredeyse imkânsız bir hâle geldiği, yeni mücadele alanının bütün dünya olarak ortaya çıktığı bir duruma gelinmiştir. Devletler özelinde güvenlik askerî ve ekonomik açıdan öncelikliken, farklı kuramlar bireyin ekonomi güvenliği veya çevresel güvenlik gibi kaygılarını paylaşmıştır. Ayrıca enerji güvenliği gibi, ekonomi güvenliğiyle bağlantısı olabilecek konular da önem kazanmaya başlamıştır.

SSCB'nin dağılmasıyla; iki kutuplu yapıdan çok kutuplu yapıya geçilmiş, Soğuk Savaş'ın statik yapısı sona ermiş, uluslararası sistem ve alt-sistemler dinamik bir yapı kazanmaya başlamıştır. Yeni fırsatların yanı sıra yeni riskler, tehlikeler ve tehditler de bu süreçte yeniden şekillenmektedir. Modern dünyada simetrik tehdit algılamalarından asimetrik tehdit algılamalarına geçiş olmuştur. Dünyada yaşanan gelişmeler beraberinde yeni güvensizlik ve belirsizlik ortamlarını getirmiş ve modern dünyanın güvenlik kuramlarında bir takım revizyonist gelişmeler belirlemeye başlamıştır. Bu çalışmalarda küresel düzeyde inisiyatif olarak öne çıkan iki okul bulunmaktadır.

Bu okullardan birisi, Kopenhag Okulu'dur. Bu okulun önde gelen kuramcıları ise Barry Buzan ve Ole Waever'dir. Kopenhag Okulu'nun temeli 1985'te Kopenhag Üniversitesi'nde

“Barış ve Çatışma Araştırma Merkezi”nin kurulmasıyla atılmıştır. Diğer okul ise Galler’de yerleşik Aberystwyth Okuludur. Bu okulun önde gelen kuramcısı ise Ken Booth’tur. İşte günümüz dünyasının kaotik ortamında güvenlik konusu hakkında ortaya konulan kuramlar, Batı dünyasında yer alan bu iki okulda genel olarak bu üç Batılı akademisyen tarafından ortaya konulmaktadır. Dolayısıyla modern dünyada yeni güvenlik kuramlarıyla ilgili çalışma yapmakta olan akademisyenlerin çoğu bu kuramcıların fikirlerinden istifade etmek durumunda kalmaktadır. Bu da günümüzde güvenlik konuları hakkında fikir üretimi ve akademik araştırmalarda Batı endeksli politikaların yaygınlaşmasına yol açmaktadır.

Güvenliği uluslararası ilişkiler disiplininde kavramsal açıdan ilk ele alan Arnold Wolfers’a göre güvenlik, kazanılan mevcut değerlere yönelik bir tehdidin olmaması hâlidir. 1990’larda güvenlik kavramına yeni bir açılım getiren Barry Buzan, güvenliği devletlerin ve toplumların tehditlerden kurtulma arayışları ve bağımsız kimliklerini ve işlevsel bütünlüklerini koruma yetenekleri olarak tanımlamaktadır. Richard Ullman ise farklı bir yaklaşımla, güvenliği bir ülkenin vatandaşlarının hayat standardı ve kalitesinin devlet tarafından garanti altına alınması olarak yorumlamaktadır. Tüm bunlar günümüzde güvenlik konusunun geçmişten farklı algılandığını göstermektedir ve gelecekte de farklı algılanabileceğinin işaretidir.

Bir zamanlar dünya politikasının görünümü de bugünkü gibi değildi ve gelecekte de muhtemelen böyle olmayacaktır. Bir başka deyişle, dünyada var olan siyasal durum, yani siyasal birimler, bunlar arasındaki ilişkiler ve bunun sonucu doğan yapılar farklı dönemlerde farklı biçimler almış ve gelecekte de alma potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda Nye ve Welch, dünya politikasının üç temel biçim aldığını ifade eder:

- “Otoritenin temasta olduğu ve dünyanın büyük bölümünü denetim altında tuttuğu *dünya imparatorluğu sistemi*,
- Bağılıkların ve siyasî yükümlülüklerin öncelikle siyasî sınırlar tarafından belirlenmediği *feodal sistem*,
- Görece bütünlüklü olan fakat üst bir yönetimi bulunmayan devletlerden meydana gelen *anarşik devletler sistemi*.

Nye ve Welch’in söz ettiği bu dünya politikası biçimleri kronolojik olmaktan ziyade kuramsaldır; çünkü onlara göre örneğin anarşik devletler sistemi M.Ö. 5. yüzyılda Çin ve Hindistan’da ya da Antik Yunan’da da görülmüştür.

Eleştirel Kurama göre güvenlik, aktörlerin yaptıklarına, beklentilerine ve aktörler arası etkileşime bağlı olarak algıda şekillenen bir olgudur ve öznel bir nitelik taşır. Eleştirel kuramın önde gelen kuramcılarında Cox, Linklater ve Habermas’a göre küresel güvenliği tehdit eden güncel sorunlar şöyledir:

- “Batı toplumlarının aşırı tüketimcilik modelinin ve endüstrileşmenin yarattığı çevresel felaketler,
- Sosyal çatışmalardaki ana faktörlerden eşitsizlik sorunsalı,

- Uluslararası finansal sistemdeki çöküntü,
- Güç ve bilgi ilişkisi çerçevesinde insanlığın tekil bir medeniyet olarak ele alınma riski ve buna bağlı olarak bireysel özgürlüklerin sınırlandırılması ve
- BM Güvenlik Konseyi örneğinde olduğu gibi güçlülerin güvenliğinin ön planda olması”.

Kısaca küreselleşmenin tarihî süreç içerisinde eşine az rastlanır şekilde bireyi ekonomik, siyasal ve sosyal hayatta daha güçlü ve daha etkin, sahip olduğu bilgiyle daha değerli, kimliğini bir devletin tebaası olmanın ötesinde belirleme konusunda daha özgür, sınırın ötesindekilerle iletişim ve etkileşim kurmada daha yetkin bir duruma getirdiği söylenebilir. Benzer niteliklerin bu bireylerin oluşturdukları devlet-altı ya da devlet-üstü topluluklar için de söz konusu olduğu düşünüldüğünde, güvenlik olgusunun salt süjesinin devletler olarak kalması beklenemezdi. İnsan güvenliği kavramında ifadesini bulan bireyin, bireyin sahip olduğu kimliğin, birey refahına etki eden ekonomik, sosyal ve siyasal varlıkların, kültürel, psikolojik, çevresel, sağlıkla ilgili şartların, kısaca yaşam şeklinin korunup kollanması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Günümüz insanlığı tüm bu karmaşa ve asimetric tehditler altında yaşamak zorunda kaldığı kaotik ortamda kalıcı barışı nasıl tesis edebilecektir? Küreselleşen savaş ve çatışma ortamlarında, tehdidin nereden gelebileceğinin şüphesiyle yaşamak zorunda kalan insanoğlu için güvenlikten bahsetmek anlamsız değil midir? Tüm bunlar günümüzde güvenlik yaklaşımlarının öznel ve göreceli bir doğaya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Görüldüğü gibi Soğuk Savaş sonrası güvenlik yaklaşımları güvenlik kavramını genişletmiş ve derinleştirmiştir. Güvenlik anlayışları, klasik güvenlik paradigmasını sorgulamaya başlamıştır. “Kim için, ne için, nerede, nereye kadar ve nasıl güvenlik?” soruları çerçevesinde alternatif güvenlik çalışmaları gündeme gelmiştir.

Nasıl Bir Gelecek?

Klasik güvenlik yaklaşımları, günümüz kriz ve kaoslarını yorumlamada ve kronikleşmiş sorunlara çözüm üretmede yetersiz kalmıştır. Klasik güvenlik paradigmasının temel araçları, güvenliğin tesisi ve mevcut düzenin korunmasında işlevselliğini kaybetmeye başlamıştır.

Birleşmiş Milletler kendisini “adalet ve güvenliği, ekonomik kalkınma ve sosyal eşitliği uluslararası tüm ülkelere sağlamayı amaç edinmiş küresel bir kuruluş” olarak tanımlamaktadır. Temel hedefi de savaş belasından gelecek nesilleri korumaktır. Temel kuralı da hepimiz bir ötekinin güvenliği için sorumluluk paylaşmamız gerektiği gerçeğidir. BM, “Daha güvenli bir dünya için daha çok sorumluluk paylaşmalıyız” görüşünü savunmaktadır. BM’nin bu samimi ifadelerine rağmen günümüzde güvenlik paradigması maalesef Batı merkezli olarak kurgulanmıştır. Oysa tüm insanlık için güvende olma hissi ve algısı çok önemlidir ve temel soru, “çatışma bölgelerinde yaşamak zorunda kalan, acı çeken insanlara güvenlik hissi nasıl verilebilir?” şeklinde olmalıdır.

Bir Rus atasözü “Ebedî barış sadece bir sonraki savaşa kadar sürer” derken, bir Somali atasözü “Sorunlarını barışla çözemeyen savaşa da çözemez” demekte bir Yahudi atasözü ise “En kötü barış en iyi savaştan daha iyidir” demektedir. Görüldüğü gibi, esasında tüm insan kültürlerinin doğasında savaşa karşı haklı olarak bir karşı koyma vardır. Ancak tüm bu karşı koymalara rağmen savaş her seferinde kontrolsüz olarak patlak verir ve gelişir.

Savaş olmaksızın da her gün 30.000 çocuk kıtlık nedeniyle ölmekte ve bu rakam yılda 11 milyonun üzerine çıkmaktadır. 2,8 milyar insan günlük 2 doların, 1,2 milyar insan ise 1 doların altında yaşamaktadır. 2000 yılının sonunda 22 milyon insan AIDS nedeniyle hayatını kaybetmiştir (<https://borgenproject.org/15-world-hunger-statistics/>).

Teoriler ışığında güvenlik, savaş, barış ve çatışma çözümleri üretmeye çalışan BM hâlen merkezî bir role sahiptir ve etkinliğinin arttırılmasına yönelik girişimlerde bulunmaya devam ettiği söylenmektedir. Bununla birlikte otorite veya egemenlik devri esas olmadığından, özellikle savaş ve çatışmaları durdurma yönünde salt yaptırım gücü de bulunmamaktadır.

Esas olarak medeniyet merkezlerindeki kayma güvenlik algılarını belirlemektedir. Gücünün zirvesinde olduğu söylenen Batı'nın uygarlık ve insanlık adına samimi olarak adaleti tesis etmek istemesiyle dünyada güvenlik mümkün olabilir. Fakat acaba Batı bunu istemekte midir? Zira 1700'lerde yaklaşık 1000 senenin sonunda eline geçirmiş olduğu dünya hâkimiyetini bırakmaya hiç de niyeti yok gibi görünmektedir.

Bu kapsamda algı yönetimi operasyonları da genellikle hükümetler arasında, hedef ülke ve vatandaşları arasında ulusal ve uluslararası arenada yürütülmektedir. Toffler'e göre, Üçüncü Dalga, sanayi sonrası toplumdur. 1950'lerden bu yana çoğu ülke, İkinci Dalga Toplumundan Üçüncü Dalga Toplumu olarak adlandırılan sürece doğru ilerlemektedir. Bunu açıklamak için kendi ürettiği süper-sanayi toplumu gibi terimleri ya da başkalarının tanımladığı (bilgi çağı, uzay çağı, elektronik çağ, global köy, teknetronik çağ, tekno-bilimsel devrim gibi) terimleri kullanır. Günümüzde belirli derecelerde bireyselleşme, ayrışma, bilgi-tabanlı üretim ve değişimin hızlanması, Toffler'in anahtar ilkelerinden biri olan “değişim doğrusal değildir ve geriye, ileriye ve yana doğru gidebilir” şeklinde ifade edilmektedir.

Güvenlik kültürü, dünyamızda güvenlik sorunlarının farklı kültürler arasında ele alınması yollarını ifade eder. Genellikle insanların güvenliği konusunda paylaşılan tutum, buldukları toplumun inanç, algı ve değerlerini yansıtmaktadır. Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde, “Biz Birleşmiş Milletlerin halkları, büyük ve küçük tüm ulusların, tüm erkek ve kadınların eşit haklara sahip olduğunu ve insan kişiliğinin onur ve değerlerine ve temel insan haklarına saygı duyduğumuzu teyit ederiz” denmektedir. Buna karşın Huntington'un da belirttiği gibi, çatışmalar Batı medeniyetleri ile diğerleri arasında olacaktır. Huntington'a göre, Batılı olmayan medeniyetlerin üç tercih hakkı vardır. Bunlar ise şöyledir:

- Kendilerini izole etmeleri (ki bu çok zordur)
- Batı medeniyetini kabul etmeleri

- Batılı olmayan tüm diğer güçlerin Batı'yla mücadele edebilmeleri için ekonomilerini ve askerî güçlerini birleştirmeleri.

Huntington 2000 sonrası dünya düzeni veya düzensizliği konusunda bir öngöründe bulunmuştur. Bu taraflı öngörü, medeniyet merkezindeki kaymanın ve dünya üzerinde yaşanmakta olan siyasî manipülasyon ve çatışmaların nedenlerini açıklayabilir. Burada da uluslararası demokrasi hakkındaki kirli sır devreye girer. Bu sır, Batılı ülkelerin demokratik olduklarına ve her zaman dünyada mağdur halkların yanında durduklarına dair ortaya koydukları söylemdir. Oysa toplumsal benliğe yerleşmiş mağduriyet hissi, umutsuzluk ve sahip olamama duygusu insanları daha fazla güvensizlik sarmalına itmekte ve Batı'dan uzaklaşmalarına yol açmaktadır.

1700'lü yıllardan itibaren medeniyet merkezindeki kayma Batı lehine olmuş, SSCB'nin dağılmasıyla iki kutuplu yapıdan çok kutuplu yapıya geçilmiş, simetrik tehdit algılamalarından asimetrik tehdit algılamalarına geçiş yaşanmış ve BM Güvenlik Konseyi örneğinde de olduğu gibi güçlülerin güvenliği ön planda olmuştur. Küresel güvenlik konularına ilişkin politikalarda hegemon aktör (veya aktörler) belirleyici bir role sahip olmuştur. Özet olarak, modern dünyada güvenlik algısı 2020 senesi itibarıyla Batı eksenli olarak algılanmaya devam etmektedir.

Soğuk Savaş döneminin sona ermesine kadar düşman belli, ortaya çıkardığı tehditler açık ve verilebilecek uygun karşılık tahmin edilebilir olmuştur. Küreselleşen günümüz dünyasında güvenlik kavramının anlaşılabilir, güvenilebilir ve devamlılık arz eden bir tarifini yapmak ya da herkesin üzerinde anlaşabileceği sınırlarını ve çerçevesini ortaya koymak zorlaşmıştır. Yenidünya düzeninde ulusal ve uluslararası güvenlik sorunları iç içe geçmiş, aralarındaki ayırım gittikçe belirsizleşmiştir. İnsanoğlu kendisini bir anda tehdidin tam olarak nereden geldiği belli olmayan 4'üncü Nesil Savaş diye adlandırılan bir savaşın ortasında bulmuştur. Ekolojik ve çevresel tehditler en az askerî tehditler ve hatta yerine göre daha fazla güvenlik algısı üzerinde tesir etmeye başlamıştır. Covid-19 salgını ile ortaya çıkan gelişmeler, güvenliğin çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu net bir şekilde ortaya çıkarmıştır.

Sonuç

Dünyanın Covid-19 salgını sonrasında hem siyasî hem de ekonomik olarak yeni bir hâl alacağı konusunda kimsenin şüphesi yok. Şu anda koronavirüs ile mücadelede Avrupa ülkeleri başta olmak üzere dünyada bir liderlik krizi yaşanıyor. ABD küresel bir güç olarak virüs ile mücadelede öncü rol üstlenemedi. AB ve kurumları krizle mücadelede yetersiz kaldı. NATO ise henüz aktif olarak virüs ile mücadeleye katılmış değil. Virüsün bu şekilde yayılmaya devam etmesi durumunda uluslararası sistemin güç yapısının değişeceği ve bunun küresel ölçekte hem siyasî hem de ekonomik sonuçlarının olacağı öngörülmüyor.

Vatandaşlar ve şirketler kendi devletlerinden koruma beklerken, devletler de kendi kırılganlıklarını azaltmak için yeni arayışlar içerisine girmiş durumda. Sınırlarının kapatılma-

sında olduğu gibi dünyada tüm dünyada küreselleşme yavaşlayacak ülkeler daha korumacı politikalar izleyecek. Daha kapalı, daha fakir ve daha baskıcı bir dünya ile karşılaşma ihtimalimiz hiç de az değil. Şimdiden hükümetler krizi kontrol altına almak için olağüstü tedbirler uygulamaya başladı. Örneğin Çin, vatandaşlarını dijital karantina aldı ve vatandaşlarının tüm hareketlerini yakından izlemeye başladı.

Singapur, Güney Kore ve Çin virüsü kontrol altına alırken, İspanya ve İtalya'da yaşanan durum dünyada Batı ülkelerinin imajını zedelemeye başladı. Çin, Rusya ve Küba zor durumda bulunan İtalya'ya yardım eli uzatarak Batı imajındaki bozulmayı daha da güçlendirdi. Çin, virüsün yayılmasında sorumlu olmasına rağmen uyguladığı baskıcı yöntem ve dijital kontrol sistemi ile dünyaya kendi propagandasını yapıyor. Hatta Çin kendi dilindeki anlamına uygun olarak krizi fırsata çevirmeye başladı bile diyebiliriz.

Salgınla birlikte Çin'de çok yeni teknolojiler kullanılmaya başlandı. Çin yönetiminin en az 2000 yeni teknoloji den faydalandığı söyleniyor. Polislerin kullandığı yapay zekâya sahip kask ve gözlükler, elektrikli araçlar, ülkenin tamamına yayılmış hızlı trenler, yapay zekâ çalışanlardan oluşan marketler, neredeyse her şeyin barkod sistemiyle işlediği bir ülke... Kısacası Çin, şimdiden geleceği yaşıyor ve çok yakın zamanda Çin'in bu deneyimlerinin tüm dünyaya yayılacağı söyleniyor. Kısacası, otoriter yönetimlerin bireyler üzerinde kontrolünün arttığı, her anımızın gözetlendiği ve kontrol edilebildiği bir gelecekle karşılaşacağımız ifade ediliyor.

Yaşanan Covid-19 krizi küresel üretimin temel ilkelerini şimdiden sarstı, küresel tedarik zincirinde sorunlar yaşanmaya başladı. Hükümetler şirketleri, çok aşamalı, çok ülkeli tedarik zincirlerini yeniden değerlendirmeye zorluyor. Ortaya çıkan ekonomik hasar ve toplumsal çöküş, milliyetçiliğe, büyük güç rekabetine, stratejik ayrılmaya neden olacak gibi görülüyor. Uzun vadede, işletmelerin kapanması ve işsizliğin artması küresel büyümenin düşmesine neden olacak. Uluslararası sistem de büyük bir baskı altında kalacak. Ülkelerin kendi içerisinde yaşanacak istikrarsızlık çatışmalara neden olacak, otoriter eğilimler güç kazanacak.

Dünyanın yeniden bir otoriterlik girdabına girmemesi için uluslararası sistemde liderlik sorununun çözülmesi gerekiyor. Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra varlığı sorgulanan, ancak dünyadaki değişime ayak uydurarak bugüne kadar varlığını korunan NATO için bundan sonra yaşanacaklara uyum sağlaması daha da önemli. 2010 Stratejik Konsepti ile birlikte küresel bir güvenlik teşkilatı rolüne bürünen NATO belirsizliğin ve öngörülemezliğin artacağı belki de kaotik şartların hâkim olacağı küresel sistemi; salgın hastalıklar ve küresel ısınmanın tehdit olarak kabul edileceği yeni bir güvenlik anlayışı ve teşkilatlanma ile üstleneceği liderlik sayesinde, yol kazasına uğratmadan demokrasi ve bireysel özgürlükler temelinde yeniden kurgulayabilir.

Covid-19'un tetiklediği yenedünya düzeni ve yeni sistemin ne olacağı merakla bekleniyor. Bilişim Çağının tekâmül etmesiyle birlikte bildiğimiz anlamda hükümetlerin ve ulus-devletlerin yıkılabileceği ve yenedünya düzeninin 2050'ye kadar olan süreçte adım adım insanlığı yeniden şekillendireceği dahi düşünülüyor.

Büyük olasılıkla gelecekte bu dönem ve sonrası hakkında konuşurken “Korona Öncesi” ve “Korona Sonrası” diyeceğiz. 2020 ile başlayan önümüzdeki on yıllık dönemde dünya tüm ekonomik, politik, sosyal yapılanmalarını, uluslararası ilişkilerini, paktları, ulusal stratejilerinin yeniden revize edileceği görülüyor. Bütün ülkeler bu sürecin aşımında ilk başta içe kapanacak, makro ve mikro düzeyde yepyeni formlar, organizasyonel yapılanmalar geliştirecek.

Bu “Korona Sonrası” dönemde, güvenliğin ne olduğu, nasıl sağlanacağı, değişen tehdit algılamaları ve çözüm önerileri çerçevesinde yeni pozisyonlar ortaya çıkacak. Soğuk Savaş’ın sona ermesinin tehdit algılamaları ve güvenliğin sağlanması hususunda bir değişim sebep olduğu gibi, “Korona Sonrası” dönemin de yeni güvenlik algılarına yol açacağını öngörmek yanlış olmayacaktır. Zira şu anda tüm insanlık küresel bir kriz olarak karşımızda duran Covid-19 salgınıyla tetiklenen “dijital medeniyet”e geçişe hazırlanıyor.